

נייר עמדה

מבוא :

נייר עמדה זה בא להציג את עמדת הועדה הבין-סנטית של האוניברסיטאות, אשר נוסדה לפני כחמש שנים בזמן המאבק על שינוי המבנה הניהולי של האוניברסיטאות. הועדה כוללת נציגים של הסנטים של שבע אוניברסיטאות המחקר בישראל; בוועדה יש חוקרים וחוקרות מדיסציפלינות שונות: מדעי הטבע, מדעי הרוח, מדעי החברה, משפטים, הנדסה ומדעי החיים. הועדה מטפלת במספר נושאים אשר להם השלכות על התפקוד האקדמי של אוניברסיטאות המחקר, ואין לה אלא טובת המערכת האקדמית הישראלית לנגד עיניה.

הועדה סבורה שהגיוון הרב הקיים במערכת ההשכלה הגבוהה כיום מצדיק התייחסות שונה למרכיבים שונים של המערכת, ובמיוחד התחשבות באופי הייחודי של אוניברסיטאות המחקר. לאוניברסיטאות אלה שני יעדים מרכזיים – יצירת ידע והנחלתו. האיזון והשילוב בין שני יעדים אלה מייחד את האוניברסיטאות משאר המרכיבים. הצלחתן של האוניברסיטאות לעמוד במשימה הכפולה לאורך השנים מצדיקה התייחסות ייחודית נפרדת, כפי שיפורט להלן.

המלצה ראשונה

העצמאות של האוניברסיטאות הושגה בעמל רב ולאחר ויכוחים נוקבים בציבור ובכנסת בשנות החמישים של המאה הקודמת. היא עוגנה בסעיף 15 לחוק המל"ג (1958) וחשיבותה הייתה קריטית מאין כמותה לפיתוחה ושגשוגה של מערכת ההשכלה הגבוהה בישראל אשר עליה תפארתה של המדינה. לאחרונה היינו עדים לכרסום בעצמאות האקדמית, בניגוד לרוח החוק, ולעתים בניגוד ללשונו המפורשת. הסנטים של האוניברסיטאות קיימו דיונים מעמיקים בהם הודגשה חשיבותה של העצמאות האקדמית לתפקודן של אוניברסיטאות המחקר. אנו מצרפים ציטוט מתוך ההחלטות שהתקבלו בנושא זה בסנטים של אוניברסיטאות המחקר בשנה האקדמית האחרונה.

מכאן נגזרת ההמלצה הראשונה שלנו .

1. **אנו ממליצים כי תודגש חשיבותה של העצמאות האקדמית והמינהלית של אוניברסיטאות המחקר, המובטחת בסעיף 15 לחוק המל"ג, וכי יובהר שאין לפגוע בעצמאות זו ע"י תכתיבים או מעורבות חוץ-אוניברסיטאית כלשהי.**

המלצה שנייה

מערכת ההשכלה הגבוהה התרחבה ושינתה פניה בעשרות השנים האחרונות, והיום היא כוללת, מלבד האוניברסיטאות, גם מכללות מסוגים שונים, מתוקצבות ושאינן מתוקצבות, וגופים נוספים. המגוון הזה מבורך ללא ספק, שכן הוא מנגיש את ההשכלה הגבוהה לציבורים גדולים, ומאפשר מיצוי טוב יותר של הפוטנציאל האנושי במדינה. עם זאת, גודלה של המערכת והמגוון יוצרים קושי רב באופן הטיפול של המל"ג בבקשות לאישור תכניות לימודים חדשות, תארים חדשים, וכיו"ב. טיפול אחיד כאשר הפנייות באות מגופים שונים זה מזה מהותית, אינו סביר. טיפול אחיד יוצר סרבול, מקשה על יזמות אקדמית ועל התחדשות, ומכביד על אוניברסיטאות המחקר, המהוות את חוד החנית של מערכת ההשכלה הגבוהה. אנו סבורים כי יש ליצור ממסלול מקוצר, מהיר ויעיל לטיפול בנושאים אלה, כאשר הפנייות באות מהאוניברסיטאות, אשר כבר הוכיחו במשך השנים את יכולתן לשמור על רמה גבוהה.

-2-

מכאן נגזרת ההמלצה השנייה שלנו :

2. אנו ממליצים כי במסגרת מל"ג, יונהג מסלול מקוצר לאישור אקדמי של תכניות לימודים חדשות, תארים חדשים, וכיו"ב. מסלול זה ייועד לבקשות מטעם אוניברסיטאות המחקר.

המלצה שלישית

הניתוח דלעיל מצביע על הקשיים האובייקטיביים הנגזרים מהמטלות של המל"ג אשר תחת חסותה כל מערכת ההשכלה הגבוהה כאשר ההרכב איננו משקף מעמד בכיר, ניסיון וכישורים בנושאים שהם בליבת תחומי האחריות והסמכות של המל"ג. המל"ג יכולה להתגבר על קשיים אלה אם היא תפעל בנושאי הבקרה האקדמית באמצעות מועצות-משנה. מועצת-משנה אחת תעסוק בבקרה אקדמית של אוניברסיטאות המחקר, והשנייה תעסוק בבקרה אקדמית של שאר המוסדות. המועצה במליאתה תעסוק בשאלות של תכנון המערכת ובעניינים עקרוניים, ומועצות המשנה לבקרה אקדמית יעסקו בנושאים כמו אישורי תכניות לימודים, תארים חדשים, יוזמות למיניהן, והרכבת ועדות הערכה, כולל לימוד מסקנותיהן ומתן המלצות למוסדות שבתחום אחריותן (כאשר ההחלטה על ההתייחסות להמלצות נותרת בידי האוניברסיטאות). כפי שהובהר לעיל, אוניברסיטאות המחקר הוכיחו שהן ראויות לאימון בכל הנוגע לשמירת הרמה האקדמית.

יתר על כן, ההבחנה בין ההתייחסות לאוניברסיטאות מחקר לבין ההתייחסות לשאר המוסדות קיימת במדינות רבות למשל, בקליפורניה יש מערכת נפרדת לאוניברסיטאות המחקר. כך נהוג גם במדינות אחרות בארה"ב, כאשר שתי המערכות חוסות בצל גוף כוללני המהווה את הממשק של המערכת עם השלטון.

מכאן נובעת ההמלצה השלישית שלנו

3. אנו ממליצים כי מל"ג תפעל בנושאים של בקרה אקדמית באמצעות מועצות משנה, כאשר אחת ממועצות המשנה תופקד על הנושאים הנוגעים לאוניברסיטאות המחקר, והשנייה תעסוק בשאר המוסדות להשכלה גבוהה.

המלצה רביעית

קיים צורך בבחינה מחדש של הרכב המל"ג ודרכי המינוי של חברי המועצה. החוק מציין בסעיף 4 כי שני שלישים מהמועצה יהיו אנשים בעלי מעמד בשדה ההשכלה הגבוהה, וזאת כדי לזכות בתשומות אשר יביאו לידי ביטוי את ניסיונם וכישוריהם של מדענים בכירים. בעת חקיקת החוק היה ברור מאליו כי שני שלישים אלו יבואו מקרב האוניברסיטאות. באופן כללי, כך נהגה המערכת עד שנות התשעים של המאה הקודמת. מאז ועד היום, חלה הידרדרות רבתי, עד שבשלב מסוים המדענים מהאוניברסיטאות היוו פחות משליש מהמועצה, ואחת מאוניברסיטאות המחקר המכובדות ביותר לא היתה מיוצגת בכלל. זהו מצב בלתי רצוי בעליל, בפרט כאשר המועצה אמורה לעסוק בעניינים הנוגעים לאוניברסיטאות המחקר.

יתר על כן, החוק מסמך את שר החינוך להביא למינויים של חברים בעלי מעמד בהשכלה הגבוהה לאחר התייעצות עם ראשי המוסדות, כאשר התייעצות היא, לפי כללי הפרשנות, בלתי מחייבת. השר יכול להתייעץ ולאחר מכן להביא למינויים של אחרים, לפי שיקול דעתו הבלעדי. מנגנון זה נראה בעינינו לא ראוי, שכן המל"ג אמורה לדאוג לרמה האקדמית של ההשכלה הגבוהה כולה וכאשר המדענים הבכירים ובעלי הניסיון אינם אלא מיעוט, היכולת של המועצה למלא תפקידים אלה היא נפגעת.

3/...

מכאן נגזרת ההמלצה הרביעית שלנו

4. אנו ממליצים כי שני שלישים מהמועצה יהיו בעלי מעמד בכיר בהשכלה הגבוהה, כאשר בכל הרכב יהיה לפחות מדען אחד מכל אוניברסיטת מחקר, כדי שנקודות המבט השונות תבואנה לידי ביטוי. אנו ממליצים כי ההתייעצות תתבצע באופן הבא: השר יפנה לראשי האוניברסיטאות לצורך התייעצות. כל אוניברסיטה תציע לפחות שני מועמדים, והשר יבחר בין מועמדים אלה. כל המועמדים, הן אלה מהאוניברסיטאות והן המועמדים האחרים למקטע זה של "בעלי מעמד בכיר בהשכלה הגבוהה" יעברו ועדת סינון מטעם האקדמיה הלאומית למדעים, האמורה ליעץ לממשלה בענייני מדע. העקרונות האלה לגבי הרכב, אופן איוש וועדת סינון צריכים לחול גם על ות"ת.

המלצה חמישית

המינוי של סיו"ר המל"ג ושל יו"ר הות"ת חורג מהמקובל בישראל לגבי נושאי משרה רמה בשירות הציבורי, כגון נגיד בנק ישראל, יועץ משפטי, וכו'. בשנים האחרונות מקובל הנהל הבא: מוקמת ועדת איתור. הוועדה מאתרת מועמדים, מגיעה להחלטה להמליץ על מספר מועמדים (רצוי יותר ממועמד אחד) ואז השר מביא לממשלה מועמד מבין מומלצי ועדת האיתור. אנו סבורים כי נוהג זה ראוי לאימוץ גם כאן.

מכאן נובעת ההמלצה החמישית שלנו :

5. אנו ממליצים כי המינוי של סיו"ר המל"ג ושל יו"ר הות"ת יתבצע לפי הנוהל המקובל לגבי נושאי משרה רמה בשירות הציבורי, כגון נגיד בנק ישראל.

נחזור ונדגיש כי יש להימנע מכל פגיעה בחוק המועצה להשכלה גבוהה, סעיף 15, המציין במפורש שכל מוסד מוכר הוא בן חורין לכלכל את ענייניו האקדמיים והמנהליים כטוב בעיניו, במסגרת תקציבו. הסנטיים של אוניברסיטאות המחקר קיבלו החלטות החוזרות ומאוששות את הכרתם בכך שכל המלצה המנוגדת לחוק זה תגרום נזקים בלתי נסבלים. אנו קוראים לוועדה להימנע מפגיעה בסעיף זה.

פרופ' צבי ציגלר
יו"ר הועדה הבין סנטית